

A fogak története

A fogak sokat elárulnak egy állat táplálkozásáról. Az egyes állatok fogai más és más táplálék megszerzéséhez és elfogyasztásához alkalmazkodtak. Bár némelyik gerinctelen állat szájszervei meglepően emlékeztetnek a fogakra, a valódi fogak csak a gerinceseknél jelentek meg.

A cápák bőre közismerten érdekes: durva tapintása annak köszönhető, hogy parányi, hegyes pikkelyek borítják. Ezeknek az ún. placoid pikkelyeknek az anyaga és felépítése a cápa fogaira emlékeztet: mondhatni, apró fogak borítják az egész testét. Az egyik elmélet szerint ilyen pikkelyekből alakultak ki az első fogak. Egy másik elmélet ugyanakkor azt sejtí, hogy a garatfogakból fejlődtek ki, amelyek egyes halak (pl. pontyfélék) torkában a mai napig megfigyelhetők.

Gyökértelen fogak

A halak, kételtűek és hüllők fogai gyökértelen, ún. ránőtt fogak, amelyek az állkapocs gerincén (vagy olykor a szájpadráson) sorakoznak, és könnyen kitörnek, de rendszerint pótlódnak is. Egyedül a krokodilok fogai helyezkednek el sekély fogmederben. Ezek a fogak többnyire egyformák, legfőképpen méretükben különböznek. Egyes óriáskígyók (pl. kutyafejű boa) elülső fogai például jóval nagyobbak a többinél: ezek a fán élő kígyók főként madarakra vadásznak, amelyeknek tollazatát nehezebb átütni a fogakkal, mint az emlősök szőrzetét. A hüllőknél is ismerünk azonban speciálisan alkalmazkodott fogakat: ilyenek például a krokodilteju gömbölyded, gyöngyökre emlékeztető fogai, amelyek a csigák házának

feltörésére alkalmasak, vagy a kígyók méregfogai. Ezek közül a legfejlettebb a csöves méregfogú viperák és csörgőkígyók méregberendezése, amely injekciós tűként működik.

Mutasd a fogadat!

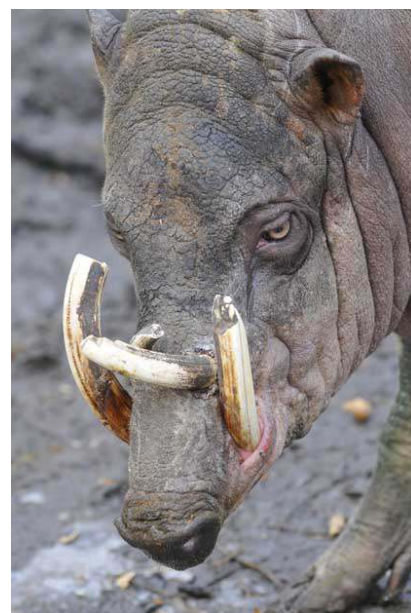

Az emlősök fogai differenciáltak. A különböző fogtípusok közül a metszőfogak és a zápfogak (őrľofogak) az ősbibek, a szemfogak és az előzápfogak (kisőrľők) később alakultak ki, némelyik csoportnál (pl. rágcsálók, elefántok) hiányoznak is. Az őrlőfogak felépítése árul el a legtöbbet az állat táplálkozásáról. A három alaptípust a növényevők redős,

a mindenevők gumós és a ragadozók tarajos zápfogai jelentik. Ezek között azonban számos átmenetet figyelhetünk meg: a vegyesevő medvék ragadozó zápfogai például inkább gumós felületűek, a varacskos disznó őrlőfogainak rágófelülete viszont jobban hasonlít a kérődzők redős, mint a vaddisznó gumós zápfogához – amilyen egyébként az embernek is van. A rovarevők vagy a halakkal táplálkozó cetek és fókák szájában szinte homogén, egyformán hegyes fogakból álló fogsort figyelhetünk meg.

Agyarasok

Az állatok szájából látványosan kilógó fogat agyarnak szoktuk nevezni. Az agyar lehet módosult szemfog (pl. vaddisznó), vagy metszőfog (pl. elefánt.). Szerepe általában nem a táplálkozásban van, hanem sokkal inkább a viaskodásban vagy az udvarlásban. A legkülönösebb agyarasok közé tartozik a narvál: ennek a cetfélének csak az egyik (általában a bal oldali) szemfoga fejlődik hosszú, egyenes, spirálisan csavarodó agyarrá. Nem kevésbé meghökkentő a babirusza: Celebesz szigetének vaddisznója, amelynek agyara a kanok esetében az orrhátat átfúrva görbül az állat feje fölé. Az agyar általában az állat egész életében növekszik, akár csak a rágcsálók

metszőfoga. Ezek a fogak igen nagy igénybevételnek vannak kitéve, és folyamatosan kopnak, így utána is kell nőniük.

Tudtad-e?

Egyes állatok a fejlődéstörténet során teljesen lemondtak a fogokról. Ilyenek például a teknősök vagy a madarak. Mindkét csoport állkapcsa teljesen fogatlan, viszont éles szarukáva borítja.

A kagylókkal táplálkozó ráják állkapcsában a krokodiltejuéhoz hasonlóan gömbölyded fogak ülnek. A puhatestűek külső vázán a hegyes fogak kicsorbulnának, ezek viszont szétroppantják őket, mint a diótörő.

A földimalac az ún. csövesfogúak csoportjába tartozik, és annak egyetlen képviselője. Fogainak felépítése minden más emlősétől különbözik.

